

Бойко Іван Іванович

Національний університет «Одеська юридична академія»,

аспірант кафедри кримінального процесу

ПИТАННЯ ЮРИСДИКЦІЇ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У провадженнях, пов'язаних із реалізацією процесуальних форм міжнародного співробітництва, досить часто виникають проблеми визначення юрисдикції держав. Необхідність чіткого визначення останньої з'являється, зокрема, й за необхідності втручання в основоположні права і свободи і застосування примусу в більшій чи меншій мірі.

Юрисдикція – термін, що використовується в різних аспектах, сферах правової науки і правозастосовної діяльності, тому, беззаперечно, він є складним за змістом. Як правило, термін «юрисдикція» стосується повноважень, які здійснює держава щодо осіб, майна і подій. Але, зазначається в науковій літературі, в цьому випадку він є гібридним, оскільки це можуть бути повноваження ухвалювати закони стосовно осіб, майна або подій, про які йдеться (законодавча юрисдикція), повноваження заслуховувати справи, що стосуються майна, подій, про які йдеться (судова юрисдикція) або повноваження на фізичне втручання, здійснюване виконавчими органами [1, с. 126-159].

В доктрині процесуального права існує думка про поділ судової юрисдикції на такі види: цивільна юрисдикція, кримінальна юрисдикція (здійснюється судами в кримінальних провадженнях) та конституційна юрисдикція єдиного органу конституційної юрисдикції [2]. Також виділяється адміністративна юрисдикція.

Термін «юрисдикція» у кримінальному провадженні, як правило, стосується підвідомчості, підсудності, іноді й підслідності кримінальних проваджень.

Аналізуючи наукові джерела, можна дійти висновку щодо певних значень юрисдикції:

- 1) юрисдикція, як компетенція судових органів щодо вирішення кримінального провадження;
- 2) юрисдикція, як компетенція судових органів щодо вирішення будь-яких інших справ;
- 3) юрисдикція, як компетенція будь-яких (включаючи судові) органів (посадових осіб) щодо вирішення спорів про право;
- 4) юрисдикція, як юридично оформлене право уповноважених органів (посадових осіб) здійснювати свої функції щодо встановлення об'єктів, структури [3].

Досліджуване поняття є категорією і національного, і міжнародного права, оскільки активно використовується і в міжнародному праві, і в національному законодавстві, в тому числі й у кримінальному процесуальному. Так, у Конституції України він використовується для визначення повноважень і предмета діяльності визначених, відповідно до законодавства України, судів. Як зазначає у своїй статті Баулін О.В., [4, с. 11], визначаючи поняття «юрисдикції» у КПК України, законодавець вживає його в різних за змістом конструкціях (п. 20 ч.1 ст. 3; ч. 3 ст. 4; ч.1 ст. 32; ч. 4 ст. 33 та інш.) і зазначає, що законодавець пов'язує визначення територіальної підсудності у кримінальних провадженнях з територіальною юрисдикцією суду [4, с. 11].

Юрисдикція – це суверенне право кожної держави здійснювати свої виняткові владні повноваження у сфері як правотворчості, так і правозастосування у цивільних, кримінальних та адміністративних справах. У теорії права, як правило, вважається, що юрисдикція держави обмежується її

територією і поширюється на всіх фізичних осіб, що перебувають на ній. Слід зазначити, що з цього правила є винятки. Так, один із них стосується просторової сфери, коли юрисдикція може поширюватись за певних обставин і за межі території власної держави. Також слід мати на увазі загальну норму міжнародного права, відповідно до якої судна держави та інші об'єкти, які перебувають у відкритому морі чи в космосі, не підпадають під юрисдикцію жодної держави за винятком держави прапора. Інший виняток стосується осіб, на яких поширюється юрисдикція цієї держави.

Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 р., відповідними положеннями Кримінального (КК) та Кримінального процесуального кодексів (КПК) України, Положенням про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні передбачено так зв. імунітет від кримінальної юрисдикції. На практиці він означає повне вилучення певної групи осіб з-під юрисдикції судових і слідчих органів приймаючої держави. Так, проти таких осіб не може бути розпочате кримінальне провадження, дипломатичний агент не зобов'язаний давати показання як свідок, однак на добровільній основі в усній чи письмовій формі останній може це робити. КК України закріплює, що з юрисдикції України виключаються дипломатичні представники іноземних держав (ч.3 ст. 6 КК України). Відповідно до ч. 2 ст. 6 КПК України, кримінальне провадження за правилами КПК України здійснюється щодо будь-якої особи, крім випадків здійснення кримінального провадження щодо окремої категорії осіб. Кримінальне провадження щодо особи, яка користується дипломатичним імунітетом, може здійснюватися за правилами КПК України лише за згодою такої особи або за згодою компетентного органу держави (міжнародної організації), яку представляє така особа, у порядку, передбаченому законодавством України та міжнародними договорами України. Перелік таких осіб визначено вищевказаною Віденською конвенцією про дипломатичні зносини і Положенням про дипломатичні

представництва та консульські установи іноземних держав в Україні. До них відносяться: глави дипломатичних представництв іноземних держав, члени дипломатичного персоналу цих представництв, а також члени їх сімей, якщо вони проживають разом з ними і не є громадянами України; співробітники адміністративно-технічного персоналу дипломатичних представництв і члени їхніх сімей, що проживають разом з ними, якщо ці співробітники і члени їхніх сімей не є громадянами України і не проживають в Україні постійно; глави дипломатичних представництв, члени дипломатичного персоналу представництв іноземних держав у третій країні; консульські посадові особи, члени спеціальних місій та їх дипломатичного персоналу, які проїжджають транзитом через територію України, і члени їхніх сімей, які супроводжують вказаних осіб або сліднують окремо, щоб приєднатися до них або повернутись до своєї країни; члени спеціальних місій та їх дипломатичного персоналу. Співробітники обслуговуючого персоналу дипломатичних представництв, які не є громадянами України або не проживають в Україні постійно, глави консульських установ та інші консульські посадові особи користуються імунітетом від кримінальної юрисдикції лише щодо дій, вчинених ними при виконанні службових обов'язків. Слід зазначити, що право цього виду імунітету не є довічним, оскільки зазначені особи можуть підлягати юрисдикції України в тому разі, якщо відповідна іноземна держава або міжнародна організація дадуть на це згоду за дипломатичними каналами. Тобто в такому випадку, аккредитуюча держава може відмовитись в деяких випадках від юрисдикції щодо вищезазначених осіб.

Кримінально-процесуальний примус є методом державного впливу, що знаходить свій прояв в правових обмеженнях особистого, майнового або організаційного характеру учасників кримінально-процесуальної діяльності внаслідок застосування до них за наявності визначених законом підстав слідчо-прокурорськими та судовими органами процесуально-правових засобів (мір)

присікання, що представляють загрозу інтересам правосуддя діянь, а також в цілях забезпечення умов успішного вирішення завдань кримінального судочинства [5, с. 11].

Для визначення суті кримінального процесуального примусу в науці визначено основні ознаки останнього. Так, в основі кримінального процесуального примусу лежить спеціальний предмет і метод правового регулювання тих суспільних відносин, які формуються при здійсненні кримінального провадження. Наступна характеристика - державно-владний характер дій і відносин, що з'являються та розвиваються при застосуванні конкретних заходів кримінально-процесуального примусу, що виступають у вигляді «владовідносин». Іншою ознакою є специфічне коло суб'єктів, що мають повноваження на застосування кримінального процесуального примусу, а також суб'єктів, до яких такий примус може застосовуватися. Він виражається у фізичному, матеріальному, психологічному чи моральному впливі. Наступною ознакою є наявність правообмежувального критерію, який означає, що кримінальною процесуальний примус завжди пов'язаний із певними правовими обмеженнями у особистого, майнового чи організаційного характеру, в тому числі особистої недоторканості, свободи пересування і вибору занять, недоторканістю житла, тайни переписки, можливістю вільно розпоряджатися майном, що знаходиться в правомірному володінні. Кримінально-процесуальний примус – додатковий захід, що вступає в дію тоді, коли авторитету закону і переконання недостатньо. Обмеження правового статусу суб'єктів є можливими тільки за умови невиконання ними тих чи інших правових установ. Ще однією важливою ознакою є наявність специфічної мети – сприяння здійсненню кримінального судочинства та вирішення завдань, поставлених перед кримінальним судочинством. Ця загальна мета конкретизується відповідно до безпосередніх завдань окремих видів і заходів кримінально-процесуального примусу [5, с.12].

Аналіз норм кримінального процесуального закону дозволяє дійти висновку про можливість застосування кримінального процесуального примусу під час міжнародного співробітництва. Зокрема це стосується екстрадиційного провадження, в межах якого допустими є застосування затримання (ст. 582 КПК), тимчасового та екстрадиційного арештів (ст.ст. 583, 584 КПК), а також застосування запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою, для забезпечення видачі особи (ст. 585 КПК). Такж, реалізуючи процесуальну форму співробітництва щодо кримінального провадження у порядку перейняття, законом передбачається можливість тримання під вартою особи до отримання запиту про перейняття кримінального тпровадження (ст. 597 КПК).

Таким чином, у провадженнях, пов'язаних із здійсненням міжнародного співробітництва, коли міжнародний договір та/або національне законодавство передбачають допустимість застосування кримінального процесуального примусу (навіть до отримання запиту та прийняття рішення уповноваженим органом щодо нього), запитуюча держава передає частину своїх суверенних прав, пов'язаних із здійсненням юрисдикції примусу запитуваній державі, а остання, в свою чергу, реалізує такий примус відповідно до процедури, передбаченої національним законодавством.

Список використаної літератури:

1. Young I.M. The Legal status of of Submarine Area beneath the High Seas / I.M. Young // American Journal of International Law – 1995- # 1/ - P.126-159.
2. Кравчук В.М. Методи вирішення юрисдикційних проблем / В.М. Кравчук // [Електронний ресурс] // Режим доступа : [http : // www.vasu.gov.ua/nkr/nauk_praci/metodi_virish_yurisdikc_problem/](http://www.vasu.gov.ua/nkr/nauk_praci/metodi_virish_yurisdikc_problem/)
3. Адміністративне право України : Підручник [Електронний ресурс] // Режим доступа : [http : // www.Pravoxnavec.com.ua /books/252/18604/13/](http://www.Pravoxnavec.com.ua/books/252/18604/13/)

4. Баулін О.В. Поняття юрисдикції і новий кримінальний процесуальний кодекс України / О.В. Баулін // Юридичний часопис Національної Академії Внутрішніх справ, № 2, 2013. – С. 11 (с. 9-13)
5. Зинатуллин З.З. Уголовно-процессуальное принуждение и его эффективность: вопросы теории и практики. – Казань : Казан. Ун-т, 1981. – С. 11